O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASINING UMUMIY TAVSIFI

Seytjanov Islam Jeńisbaevich
Ajiniyoz nomidagi NDPI
Tarix fakulteti 2-kurs talabasi
(Nukus shahri, Qoraqalpog‘iston Respublikasi)
seytjanovislam773@gmail.com
+998934602909

1991-yilda O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligi e’lon qilingandan so‘ng, davlat siyosatining asosiy huquqiy tamoyillarini mustahkamlovchi mamlakatning yangi Konstitutsiyasi ishlab chiqildi. O‘zbekiston Respublikasi o‘z tarixida birinchi marta 1992-yil 8-dekabrda Konstitutsiya qabul qildi. Respublikaning mazkur Asosiy qonuni mamlakatimiz yashagan davr sharoitiga qarab ishlab chiqilgan bo‘lsa, oradan 31 yil o‘tib, xalqaro siyosat va mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy hayotidagi vaziyatning o‘zgarishi munosabati bilan yangi tahrirdagi Asosiy qonun ishlab chiqildi va 2023 yil 1 mayda qabul qilindi. Ushbu maqolada muallif tomonidan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning umumiy tavsifi keltirilgan.

2023-yil 1-mayda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri 155 ta moddani o‘z ichiga olgan bo‘lib, bu uning siyosatning turli sohalariga huquqiy ta’sirini 128 ta moddani o‘z ichiga olgan oldingi tahrirga nisbatan kengaytiradi. So‘ngra yangi tahrirning farqli jihatlari, shuningdek, davlat siyosatining muayyan sohalarini tartibga soluvchi yangi normalarning o‘ziga xos xususiyatlari keltirildi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning muqaddimasidan boshlab, O‘zbekiston Respublikasi hududida yashovchi fuqarolarni irqiga, jinsiga, e’tiqodiga qarab ajratmagan holda xalq birligining alohida o‘rni, shuningdek, inson erkinligi, millat va umuminsoniy qadriyatlar kabi alohida qadriyatlar qayd etilgan. Yana bir qo‘shimcha xalqaro huquq normalarini tan olish bo‘lib, O‘zbekiston tomonidan xalqaro hamjamiyat tomonidan e’tirof etilgan Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt kabi xalqaro paktlar qabul qilinganligi va ratifikatsiya qilinganligi hamda ushbu xalqaro paktlarni e’tirof etish orqali O‘zbekiston nafaqat jahon hamjamiyati va xalqaro munosabatlarga, balki umuminsoniy qadriyatlar va inson huquqlariga ham o‘z hurmatini namoyon etmoqda. Shuningdek, O‘zbekiston o‘zini dunyoviy davlat deb e’lon qilar ekan, sobiq sotsialistik respublika fuqarolari erisha olmagan vijdon erkinligi tamoyilini, har bir insonga e’tiqodni erkin tanlash imkoniyatini alohida ta’kidlaydi. O‘zini demokratik jamiyat sifatida e’tirof etgan holda, O‘zbekiston suveren davlat

sifatida fuqarolik jamiyati institutlarini qadrlaydi, xalq fikriga, davlat organlari o‘rtasidagi muloqotga ahamiyat beradi, fuqarolarga siyosiy davlat boshqaruvining diktatorlik rejimi alomatlari mavjud bo‘lgan sobiq sotsialistik respublika tajribasini takrorlamaslik maqsadida muayyan sohalarda o‘zini o‘zi boshqarish bilan shug‘ullanish. Xalqimizning madaniy qadriyatlariga muhim o‘rin berilgan, chunki xalqimiz ming yillik rivojlanish tarixiga ega bo‘lib, bizni boshqa xalqlardan ajratib turadigan alohida madaniyatni shakllantirgan. O‘zbekiston fuqarolar tinchligi, millatlararo va konfessiyalararo totuvlik va bag‘rikenglikni ta’minlash maqsadida birinchi navbatda qo‘shni Respublikalar va boshqa mamlakatlar bilan tinchlikni saqlashga, xalqaro hamkorlikni qo‘llab-quvvatlashga intilayotgan tashqi siyosat yuritishning asosiy huquqiy tamoyillarini qayd etmasdan o‘tish mumkin emas. [1].

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada umumiy huquqiy prinsiplar mustahkamlanib, inson hayotiga katta ahamiyat berilmoqda, fuqarolarga nisbatan qiynoqqa solish va boshqa g‘ayriinsoniy ko‘rinishlarni qo‘llash qat’iyan taqiqlanmoqda. Hech kim sud qarorisiz qamoqqa olinishi mumkin emas, bu bilan O‘zbekiston sud organlarining alohida rolini mustahkamlaydi.

Konstitutsiyada ijtimoiy-iqtisodiy sohadagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi normalar mustahkamlangan. Har bir inson bepul o‘rta ta’lim olish, shuningdek, har kim tibbiy yordam olish huquqiga ega. Shuningdek, pedagog xodimlarning maqomini mustahkamlash, ularning jamiyatdagi rolini oshirish, bu vazifani davlat va jamiyat uchun muhim deb belgilash maqsadida me’yor belgilandi. Bundan tashqari, fuqarolarning tadbirkorlik faoliyati sohasidagi huquq va erkinliklari mustahkamlab qo‘yilgan. Har bir fuqaroga iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish imkoniyati ta’minlanadi va hech kim tadbirkorning faoliyatiga uning zarariga aralashishga haqli emas. Davlat boshqaruvini tartibga soluvchi normalar ham keng bayon etilgan. O‘zbekiston Respublikasida davlat boshqaruvi hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo‘linishi prinsipi asosida amalga oshiriladi. Qonun chiqaruvchi hokimiyatni ikki palata - Qonunchilik palatasi va Senat asosida Oliy Majlis ifodalaydi. Qonunchilik palatasi xalq vakillari sifatida 150 nafar deputatdan iborat bo‘lib, ular fuqarolar tomonidan 5 yil muddatga saylanadi. Senatda O‘zbekiston hududlaridan 5 yil muddatga saylanadigan 100 kishidan iborat senatorlar majlis o‘tkazadi. Mazkur palatalar qonun loyihalarini qabul qilish va ma’qullash orqali qonun ijodkorligi faoliyatini amalga oshiradi. Qoida tariqasida, qonun ijodkorligi jarayoni qonunchilik tashabbusi bilan boshlanadi, faqat: Prezident, Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi, Qonunchilik palatasi deputatlari, senatorlar, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, Oliy sudi va Bosh prokurori, shuningdek, muayyan sohani huquqiy tartibga solish ehtiyojiga ega bo‘lgan fuqarolar 100 ming kishidan iborat tarkibda qonunchilik taklifini bildirish huquqiga ega bo‘lib, bu fuqarolarga davlat boshqaruvida ishtirok etish imkonini beradi,

bu esa demokratik davlatning belgisidir. Ijro etuvchi hokimiyatni Vazirlar Mahkamasi negizida Hukumat ifodalaydi. Vazirlar Mahkamasi, uning tarkibiy va hududiy bo‘linmalari qonun hujjatlari normalarini ijro etish bilan shug‘ullanadi. Sud hokimiyatini Oliy sud va Konstitutsiyaviy sud amalga oshiradi. Odil sudlov huquqiga faqat sud organlari ega [2]. So‘nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar natijasida sud organlariga ko‘plab vakolatlar berilib, ularning odil sudlov sohasidagi maqomi va roli oshirildi, ularga eshitish, tintuv o‘tkazish, ehtiyot chorasi va hokazolar bo‘yicha ta’riflar berish huquqi berildi. [3]. Shuningdek, fuqaroning mol-mulki sudning qarorisiz olib qo‘yilishi mumkin emas. Inson maqomini mustahkamlash va inson huquqlari himoyasini ta’minlash maqsadida ilk bor advokatura instituti konstitutsiyaviy darajaga ko‘tarilgani O‘zbekistonning inson huquqlariga befarq emasligini ko‘rsatadi. Shuningdek, har bir fuqaroning bepul yuridik yordam olishini ta’minlaydigan normalar mustahkamlangan. Umuman olganda, O‘zbekiston insonning nafaqat shaxsiy yoki iqtisodiy, balki siyosiy huquqlari hurmat qilinadigan, fuqarolar davlatni boshqarishda bevosita ishtirok etadigan, muhim siyosiy qarorlarni qabul qilishda ovoz berish huquqiga ega bo‘lgan, davlat byudjetini taqsimlash va undan foydalanishni nazorat qiladigan demokratik-huquqiy davlat qurishga intilmoqda, bu esa jamiyat va davlat o‘rtasidagi muloqot uchun sharoit yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.
2. "Sudlar to‘g‘risida" Qonun.
3. Jinoyat-protsessual kodeksi.